

Dareios'un İskit Seferi: Nedeni, Tarihi ve Süreci Üzerine Bir Değerlendirme

Dareios' Scythian Expedition: An Evaluation of the Reason, History and Process

Mehmet Ali KAYA * Aytun YAZGI **

Öz: Pers Büyük Kralı I. Dareios tahta çıktığında (MÖ 522) Yakınoğu uygarlıklarının tümü önceki Pers kralları tarafından Pers imparatorluğunun sınırlarına dâhil edilmişti. Dareios iktidarının ilk yıllarını imparatorluk topraklarında çıkan isyanları bastırmak için harcadı. Ancak Pers hakimiyeti henüz Avrupa'ya taşınmamıştı. Geniş imparatorluk topraklarından büyük bir ordu topladı. İskit ülkesine giden güzergahın üzerindeki topraklarda yaşayan Thrak kabilelerini bazen diplomasi ile bazen de güç kullanarak boyun eğdirdi. Pers kralı I. Dareios'un İskit Seferi, Pers hakimiyetini Avrupa'ya taşımayı hedefleyen ilk askeri sefer oldu. Ordusunu Bosporos'ta kurduğu gemi-köprü üzerinden Asya'dan Avrupa'ya geçiren Pers kralı I. Dareios, Istros Nehri'ni, İonia, Aiolis ve Hellespontos kıyılarında hüküm süren tiranların yönetimindeki Hellenler tarafından inşa edilen gemi-köprü üzerinden geçerek İskit ülkesine girdi. İki ay kaldığı İskit ülkesinde bir askeri başarı elde edemedi ve geri dönmek zorunda kaldı. Onun bu seferi; nedeni, tarihi, amacı, süreci ve sonucu da dahil pek çok bakımdan sorunludur. Bu makalenin amacı, seferinin sorunlu yönlerine dikkat çekerek bunlar üzerine değerlendirme yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Persler • Akhaimenidler • Dareios • İskitler • İskit Seferi

Abstract: When the Great Persian King Dareios I ascended the throne (522 B.C.), all of the Near East civilizations were included within the borders of the Persian empire by the previous Persian kings. Dareios spent the first years of his rule in suppressing the revolts that took place within the territory of the empire. However, there was not yet Persian dominion in Europe. He gathered a great army from the vast imperial territory. Thracian tribes living in the lands on the route to Scythia were subjugated sometimes through diplomacy and sometimes by force. The Scythian campaign of Darius become the first military expedition which took Persian dominion into Europe. Darius, with his army crossed over to Europe at the Bosphorus Straits using a pontoon bridge. He entered the Scythian country by crossing the Istros River over another the pontoon bridge built by the Hellens under the rule of the tyrants, which ruled the Ionian, Aiolis and Hellespontine coasts. He had no military success in the Scythian country, where he stayed for two months, and he had to return, without obtaining any success and he had to leave Scythian territory returning to Asia. However, this campaign of Darius was problematic from many perspectives, including its aim, history, success, and results. The aim of this paper is to present an evaluation of this expedition, its aims and its troubles.

Keywords: Persians • Achaemenids • Darius • Scythes • Scythian Campaign

Persler dünya tarihinin büyük imparatorluklarından birisidir. Bu imparatorluğun kurucusu II. Kyros'tu ve o, Pers İmparatorluğu'nun temel taşı Media Krallığı'nı MÖ 550 yılında ortadan kaldırarak attı. Yaşamının sonraki 20 yılında Ege Denizi'nin doğusundaki tüm eski uygarlıkları, Mısır hariç, fethederek Pers İmparatorluğu'nun sınırlarına dahil etti. Mısır'ın fethi ise MÖ 525 yılında II. Kyros'un

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir. 0000-0001-7499-4819
mehmet.ali.kaya@ege.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çanakkale.
 0000-0002-6631-8332 | aytunyazgi@comu.edu.tr

oğlu ve halefi olarak tahta çıkan Kambyses'e nasip oldu¹. İmparatorluğun sonraki kralı bir taht gaspçısı olduğu iddia edilen Gaumata'yı (Smerdis/Bardiya) MÖ 522 öldüren yedi Pers soylusundan (Yediler) birisi olan I. Dareios'tu². Soy kütüğünü Akhaimenes adlı bir atayla başlatan Dareios tahta çıktığında Pers İmparatorluğu'nda isyanlar patlak vermişti³. Bu nedenle onun ilk askeri icraatları isyancılarla yapılan savaşla sınırlı kaldı.

İsyanları bastırdıktan sonraki faaliyetlerinin odağında satraplıkların yeniden organizasyonu, Parsagadai, Susa ve Persepolis'teki kent inşa planları, "Kral Yolu" olarak tarihe geçen büyük yol inşa faaliyetleri, Nil Nehri'ni Kızıl Deniz'e bağlayan kanalın inşası vardı⁴. Tüm bunlar, sonucu itibariyle Pers egemenliğini Asya'dan Avrupa'ya taşıyacak olan ilk Pers askeri seferi için yola çıktığında tamamlanmış ya da devam eden icraatlardı. Pers kralı I. Dareios'un bizzat başında bulunduğu büyük bir Pers ordusuyla Asya'dan Avrupa'ya geçerek gerçekleştirdiği bu seferi, MÖ V. yüzyıl tarihçisi Herodotos tarafından "İskit Seferi" (Δαρείο ἐπὶ Σκυθᾶς) denilerek⁵ tarihe mal edildi. Fakat Dareios'un Avrupa

¹ Kaya 2018, 234-243.

² Hdt. III. 71-88 (Yediler ve Dareios'un tahta çıkış süreci). Pers Kralı Dareios'a (DB col. I. 10-11) göre Gaumata, Kambyses'in kardeşi Bardiya olduğunu söyleyen sahtekâr bir taht gaspçısıdır. Tahtın bir sahtekâr Magus tarafından ele geçirildiğine dair hikâye Herodotos, Iustinus ve Knidoslu Ktesias tarafından da anlatıldı. Fakat Herodotos'un (III. 61-65, 68-69) hikâyesinde taht gaspçısıyla Kambyses'in kardeşinin adı aynıdır. Yani Smerdis'tir. Iustinus'un (I. 9. 4, 12) aktardığı bilgilere göre de Kambyses'in Smerdis adlı bir kardeşi vardı. Fakat Smerdis'in yerine krallığını ilan eden sahtekârın adı Smerdis değil Orospestes'tir. Herodotos ve Iustinus'un sözünü ettiği Smerdis, büyük olasılıkla "Bardiya"nın Hellençe'ye geçmiş biçimiydi (**B**/sm-a/e-rd-**iya**/is). Fakat Knidoslu Ktesias'in (*FGrHist* III C 688 F 13, 11) aktardığı bilgilere göre Kambyses'in kardeşinin adı Tanyoksarkes, sahtekâr Magus'un adı ise Sphendadates idi. Aiskhylos'a (*Persai* 774) göre Kambyses'in ardılının adı Mardos'tu. Aiskhylos hariç bu kaynakların hepsinden açıkça anlaşılmaktadır ki Kambyses'in bir kardeşi vardı ve Kambyses'in ölümünden sonra Pers kraliyet sarayı bir taht gaspçısı tarafından ele geçirilmişti. Ayrıca Dareios'un tahta çıkışı konusunda ortak bir hikâyenin farklı versiyonlarından yararlanılmış olabileceği de anlaşılmaktadır. Eğer ortak hikâyenin kaynağı, Pers kraliyet yazıtlarıysa Dareios'un tahtı hangi koşullarda ele geçirdiği tartışmalı hale gelir. Zira Dareios, tahtın gerçek sahibini öldürerek ele geçirmiş olduğu gerçeğini gizlemek için sahtekâr Gaumata hikâyesini uydurmuş olabilir. Günümüz tarihçileri her iki olasılık üzerinde tartıştılar. Kimilerine göre Gaumata/Smerdis hikâyesi Dareios tarafından uydurulmuş bir hikâyedir. Kimi tarihçilere göre Kambyses kardeşi Bardiya'yı öldürmemişti ve Dareios, ona karşı isyan ederek tahtı ele geçirmişti. Bu konuda bk. Olmstead 1948, 107 vd.; Frye 1976, 97 vd.; Dandamaev 1989, 83, 89 vd.; Balcer 1995, 111; Briant 2002, 107 vd.; Brosius 2006, 14 vd.; Kuhrt 2007, 135 vd.; Kuhrt 2013, 377 vd.; Kaya 2018, 243 vd. dn. 39.

³ MÖ 522-519 yılları arasında bastırılan isyanlar konusunda bk. Briant 2002, 114 vd.; Kuhrt 2007, 140 vd. Dareios'un soy kütüğünü Akhaimenes (*Hakhaimanish*) ile başlattığı bilgisi Herodotos (VII. 11) tarafından aktarılmıştır ve bu bilgi Dareios'un Bisitun/Behistun yazıtında doğrulanmıştır. Bk. von Voigtlander 1978; Smith 1991; Malbran & Labat 1994 (Babil ve Akkadca versiyonları); Kuhrt 2007, 141 (DB col. I. 1-4) (eski Persçe); Ayrıca bk. Kaya 2017, 62 vd.

⁴ Kral Yolu için bk. Hdt. V. 52; Magie 1950, 39 vd.; Brosius 2006, 20; Kaya 2018, 256 vd.

⁵ Hdt. IV. 1. 83, II. 18. 20, 59. Dareios'un Persepolis'teki yazıtında İskitler üç farklı halk olarak kaydedilmiştir. Bunlardan birisi Dareios'un Avrupa'ya düzenlediği seferin muhatabı olan İskitlerdir. Yazıtta onlardan "Deniz Ötesindeki Sakalar" (*Saka Paradraya*) diye söz edilmektedir. Kent 1950, 137-138 (DNa 28-29). Diğer iki İskit kabi-

İskitleri⁶ de denen Karadeniz'in kuzeyindeki İskitlere (Pontos İskitleri) karşı bu seferi, tarihi, hedefi, nedeni, amacı da dahil pek çok bakımdan sorunludur. Çünkü Dareios'un İskitlere karşı düzenlediği söz konusu seferin temel kaynağı olan Herodotos'un *Historiai* adlı eserinde yer alan sefere ilişkin bilgiler yetersizdir⁷. İskit seferine ilişkin bilgilerin yer aldığı diğer antik kaynaklar⁸, Pers kitabelerinde yer alan bilgiler⁹ ve arkeolojik araştırmalar¹⁰ da sorunların aydınlatılmasına istenilen katkıyı yapamadı.

I. Dareios'un İskit seferiyle ilgili sorunlardan birisi bu seferin nedeniyledir ve bu konuda antikçağdan günümüze ulaşan farklı bilgiler vardır. Bunlardan birisi Herodotos'a aittir. Ona göre seferin nedeni, İskitlerin Medlere saldırıp onlarla savaşmaları, Medlerin ülkesini istila etmeleri, istila ettikleri tüm Yukarı Asya'da 28 yıl hüküm sürmeleriydi. Dareios bu nedenlerle İskitlerden öç almak istiyordu ve onları cezalandırmayı kafasına koymuştu¹¹. İkinci bilginin kaynağı MÖ 410-390 yılları arasında Pers sarayının doktorluğunu yapmış olan Knidoslu hekim ve tarihçi Ktesias'tır¹². Güvenilirliği tartışmalı olan Ktesias'ın *Persika* adlı eserinde aktardığı bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla seferin nedenini, I. Dareios'un emriyle Karadeniz üzerinden İskitlerin ülkesine, yani bugünkü Ukrayna topraklarına Kappadokya sarabı Ariaramnes tarafından düzenlenen sefer sonrası gelişmeler belirledi. Ariaramnes, söz konusu seferi, her birinde 50 kürekli bulunan 30 gemiyle düzenlemiş, İskit kralı Skytharbes'in (*Skyth-arkes*: İskitlerin lideri?) kardeşi Marsagetes'in de aralarında bulunduğu kadınlı erkekli esirler alarak Kappadokya'ya dönmüştü. Olup bitenlere öfkelenen İskit kralı, Pers Büyük kralı I. Dareios'a küfürlü mektup yazmış ve Dareios da İskit kralının mektubuna aynı tarzda cevap vermişti¹³. Fakat ilerleyen satırlarımızda söz edeceğimiz gibi Ariaramnes'in bu seferi, İskit seferinin nedeni değil, İskit seferi öncesinde yapılan bir keşif seferiydi¹⁴. İskit seferinin nedeni konusunda bilgi aktaran üçüncü kaynağımız Iustinus'tur. Roma imparatoru Augustus döneminde (MÖ 27-MS 14) yaşadığı bilinen Pompeius Trogus'un eserini özetleyerek yazan MS II-III. yüzyıl tarihçisi Iustinus'a göre seferin nedeni, İskit kralının kızıyla evlenmek isteyen I. Dareios'a kralın verdiği yanıtının

---

lesinden birisine "Şapka/Sivri Külâh Giyen Sakalar" (*Saka Tigraksauda*) deniliyordu. Bk. Kent 1950, 133 vd.; Schmitt 1991, 76 (DB V.21-30). İkincisine "Hauma İçen İskiler" (*Saka Haumavarga*) denilmektedir. Bk. Sarıkaya 2018, 137 dn. 624.

⁶ Bugünkü Bulgaristan, Romanya, Moldova, Sırbistan ve Makedonya'nın bulunduğu coğrafya Avrupa İskitleri denen İskitlerin ülkesiydi. bk. Rehm 2010, 137; Sarıkaya 2018, 137 dn. 625.

⁷ Hdt. IV. 1-36, 46 vd.; Kent 1950, 131-156 (DB col. 5-7; DPe 2. 5-18; DSe 3. 14-30;15-30; DNa 3, 28-29. Xph 3.18-28.).

⁸ *FGrHist* IIIC 688 F 13, 20-21; Pol. IV. 43. 2; Diod. II. 5. 5; Str. VII. 3. 14-15; 16. 1. 3. Nep. *Milt.* 3; Plin. *nat.* IV. 12. 76; Polyain. *Strat.* VII. 11; Iust. II. 5. 9; Oros. *hist.* II. 8. 5.

⁹ Tuplin 2010, 294 vd.

¹⁰ Tuplin 2010, 292 vd.

¹¹ Hdt. IV. 1; VII. 20.

¹² Ktesias'ın Pers sarayındaki doktorluğu konusunda bk. Llewellyn *et al.* 2010, 11 vd.

¹³ *FGrHist* IIIC 688 F 13. 20. Ktesias'ın aktardığı bu bilgiler Pers resmi kaynakları olabilir. Hatta Dareios'un Bisitun yazıtındaki beşinci sütununda ebedileştirdiği Asya Sakalarına karşı seferinin bir uyarlamasıdır. Fakat Ktesias'ın aktardığı bilgiler ile Bisitun yazıtında anlatılan Asya Sakalarına karşı sefere ilişkin bilgiler arasındaki farklılıklar benzerliklerinden daha fazladır. Bk. Vasilev 2015, 46.

¹⁴ Bk. Aşağıda dn. 38.

olumsuz olmasıydı¹⁵.

Antik kaynakların İskit seferinin nedeni konusunda aktardığı bilgiler, İskit seferinin tarihi gerçekliği konusunda sorunsuzdur. Yani Dareios'un İskitlere karşı bir sefer düzenlediği, adı geçen kaynaklarca teyit edilen tarihsel bir gerçektir. Fakat mezkûr kaynaklar, seferin nedeni konusunda aynı görüşte değildir. Anlaşılan onların Dareios'un İskit seferine çıkış nedeni konusunda yararlandıkları kaynaklar farklıydı. En azından sefere ilişkin temel kaynağımız olan Herodotos, Ktesias ve Iustinus'un kullandığı kaynakları görmedi ya da onlar hakkında bilgi sahibi değildi. Bilgilerin farklı olması, seferin nedeni konusunda sözünü ettiğimiz antik kaynakları itibarsızlaştırır. Zira İskitlere karşı düzenlenecek seferin birden çok saiki olabileceğini düşünmek imkân dâhilindedir. Öte yandan Dareios'un bizzat başında bulunduğu büyük bir orduyla sınır komşusu bile olmayan Pontos İskitlerinin ülkesine (Ukrayna) Trakya üzerinden saldırıyı hedeflemiş olmasının bir temel nedeni olması gerekir ki bu, seferin nedeni konusunda Ktesias ve Iustinus'un aktardığı bilgileri önemsizleştirir. İskit seferine bir "Öç Seferi" diyen Herodotos'a itibar etmek bu nedenle makul gibi görünmektedir. Zira İskitlerin Dareios nazarındaki suçu yalnızca Medlere saldırıp onların ülkesini istila etmeleri değildi. Kendisi de Asya İskitleriyle (Saka tigraksauda) savaşmıştı¹⁶.

Kimi günümüz tarihçileri Dareios'un İskit seferinin nedeni konusunda antik kaynakların aktardığı bilgilerin birine ya da diğerine itibar ettiler. Seferin ekonomik ya da siyasi bir nedeni olması gerektiğini düşünen kimi günümüz tarihçileri ise farklı fikirler ürettiler. Kimi tarihçiler Herodotos'un sık sık İskit altınlarından söz etmiş olması dolayısıyla Dareios'u Pontos İskitlerinin ülkesinde savaş yapmaya iten nedenin İskit altınları olduğunu iddia etti. Kimi tarihçiler İskit seferinin nedeninin, krallık saygınlığıyla alakalı olduğunu düşündü. Zira II. Kyros Massagetleri, Kambyses Mısır'ı Pers imparatorluğunun sınırlarına dahil etmişti. I. Dareios, Pontos İskitlerini imparatorluğun bir parçası haline getirerek seleflerinden daha prestijli bir zaferin sahibi olabilirdi. Kimi tarihçilere göre Dareios'u İskit seferine yönlendirenler İyonlar ve Thraklardı. Zira İyonların Thrake'deki ticari çıkarları, Atinalıların bu ülkedeki etkinliği nedeniyle kötüleşmişti ve İskitler, Thrakları rahatsız edecek şekilde Istros (Tuna) Nehri'nde köprü kurarak bu nehrin güneyine nüfuz etmeye ve topraklarına yağma ve talan saldırıları yapmaya başlamışlardı. Dareios'un amacının Istros Nehri'ni Pers İmparatorluğu'nun sınırı yapmak ya da Karadeniz'i bir Pers gölü haline getirmek olduğu veya Thrake ya da Hellas'ı fethetmek olduğu da iddia edildi¹⁷. Asıl hedefin Hellas olabileceğinin bir işareti, Herodotos'un anlattığı Demokedes hikâyesinde mevcuttur. Söz konusu hikâyede İskitlere karşı sefer düzenleyerek iki kıtayı kendi hâkimiyetinde birleştireceğini söyleyen Dareios'a karısı Attosa tarafından önce Hellas'a bir sefer düzenlemesi önerilir. Dareios bu öneri üzerine sarayında hekim olarak bulunan Demokedes adlı

¹⁵ Iust. I. 10. 20, II. 5. 8-9. Iustinus'un (Marcus Iunianus/Iunianus Iustinus) hangi yüzyılda yaşadığı tartışmalıdır. Kimi tarihçilere göre o, MS II. yüzyılda ya da III. yüzyılda yaşadı. Kimilerine göre ise MS IV. yüzyılda yaşadı. Bk. Syme 1988, 358 vd. (MS IV. yüzyıl); Yardley 2000, 632 vd. (MS II. ve III. yüzyıllar).

¹⁶ Kent 1950, 133-134; Harmatta 1976, 23; Schmitt 1991, 76 (DB V. 21-30).

¹⁷ İskit altınları konusunda bk. Hdt. IV. 5; 7; 10; 13; 26-27; 65; 71. İskitlerin Istros'a (Tuna) köprü kurarak Trakya'ya saldırdıkları konusunda bk. Hdt. IV. 118. İskit seferinin nedenlerine dair fikirler konusunda bk. Niebuhr 1847, 144, 169 (Karadeniz'i Pers gölü yapmak); Bury 1897, 281 vd. (altınlar); Rostovtzeff 1922, 84 (Asıl hedef Hellas); Balcer 1972, 131 vd (ekonomik); Dandamaev 1989, 148 (İskitleri Trakya'dan uzak tutmak); Balcer 1995, 147 (Skythia'yı fethetmek); Briant 2002, 144; Kuhrt 2007, 183. (Istros'u sınır yapmak). Bu konuda ayrıca bk. Kılıç 2018, 30; Sarıkaya 2018, 138. Vasilev 2015, 41 vd.; İskitlerin Istros'un güneyine nüfuz ettiği Herodotos'tan (IV. 118) bilinmektedir.

bir Hellen kimseyi ve onunla birlikte gidecek bir grup Persliyi Hellas hakkında kendisini bilgilendirecek bilgiler getirmeleri emriyle görevlendirdi. Demokedes, bu görevin gereğini yapmadı¹⁸. Ancak tarihsel gerçekliği kuşkulu bulunan Demokedes hikâyesi, Dareios'un asıl hedefinin Hellas olabileceğini düşünmek için kâfi değildir. Dahası Perslerin Hellas'a düzenlediği ilk sefer, İskit seferinden 10 yıl sonra bir Pers komutanı olan Mardonios tarafından gerçekleştirildi¹⁹. Sonraki büyük sefer (Maraton Savaşı) için ise iki yıl beklendi ve o zaman (MÖ 490) bile seferin hedefi doğrudan Hellas'ı fethetmek değil, İyonya isyanına destek veren iki Hellen kentini, yani Atina ve Eretria'yı cezalandırmaktı²⁰. Karadeniz'in bir Pers gölü haline getirilmesi iddiasının delili, Dareios'un Karadeniz'in kuzeyini bir baştan diğerine kat eden bir sefer düzenlediğine ve İskit ülkesinin kuzeydoğusundaki steplere ulaştığında orada bir inşaat faaliyetini başlattığına dair Herodotos'un aktardığı bilgilerdir²¹. Bu iddia Megabazos'a tayin edilen üç görevden ikincisinin "Avrupa Strategos"u olmasıyla desteklenebilir²². Eğer bu görev Dareios'un Istros nehrini aşarak İskit ülkesini istila etmek için Istros Nehri üzerindeki köprüyü geçmeden önce verildiyse, Dareios'un Pontos İskitlerini de içine alan bir Avrupa Satraplığı kurmayı hedeflemiş olduğu düşünülebilir ki bu hedef, Karadeniz'i Pers gölü haline getirir. Thrake'nin imparatorluk topraklarına dahil edilmesi, hiç kuşkusuz Dareios'un hedeflerindendi. Fakat bu seferin nedeni değil süreci ve sonucuyla alakalıydı.

İskit seferinin hangi tarihte yapıldığına dair tartışmalar, MÖ 519-512 yılları arasındaki yedi yıllık zaman dilimini kapsar²³ ve tartışmaların delilleri anlamında üç temel kaynak vardır. Bunlardan birisi Herodotos'tur. Herodotos'un eserinde İskit seferinin tarihlenmesinde dikkate alınan iki bilgi yer almaktadır. Tarihlemede tartışma dışı kalan bu bilgilerden ilkinde göre I. Dareios'un İskit seferi, Babil isyanını 20 aylık bir kuşatma sonunda bastırdıktan sonra başlar²⁴. Iustinus da seferin Babil isyanının bastırılmasından sonra başladığı bilgisini tekrarlar²⁵. I. Dareios'un Bisitun (=Behistun) yazıtlarında da söz edilen Babil isyanı, MÖ 522/21 yılına tarihlendi. Herodotos ve Iustinus'un kaynağı muhtemelen Dareios'un yazıtlarıydı²⁶. Tarihlemede işe yarayan Herodotos kaynaklı ikinci bilgi, Dareios'un İskit seferiyle yaklaşık olarak aynı zamana tekabül eden ve MÖ 513 yılına tarihlenen Libya seferidir²⁷. İskit seferinin tarihlenmesinde ikinci temel kaynak Bisitun yazıtıdır. Dareios'un Saka Tigraksauda'ya düzenlediği seferden söz eden bu yazıt MÖ 519/518 yılına tarihlendi²⁸. Fakat Saka Tigraksauda'nın

¹⁸ Hdt. III. 132-138.

¹⁹ Hdt. VI. 142 vd.; Kaya 2018, 269 vd.

²⁰ Hdt. VI. 94.

²¹ Hdt. IV. 124. Ayrıca bk. aşağıda dn. 84 vd.

²² Herodotos, Megabazos'a tayin ettiği üç ayrı görevden söz eder. Bunlardan birincisi Hellespontosluların ülkesinin komutanlığı (IV. 144. 3: στρατηγός ἐν τῇ χώρῃ Ἑλλησποντίων), ikincisi Avrupa komutanlığı (Hdt. IV. 143. 1; V. 1. 1: στρατηγὸν ἐν τῇ Εὐρώπῃ), sonuncusu Trakya komutanlığı (V. 14. 1: ἐν τῇ Θρηάκῃ στρατηγόν). Bu konuda bk. Boteva 2011, 742 vd.; Vasilev 2015, 56 vd.

²³ Briant 2002, 141; Vasilev 2015, 58.

²⁴ Hdt. IV. 1. Babil isyanı için bk. Hdt. IV. 150-159.

²⁵ Iust. I. 10. 15-22.

²⁶ Kuhrt 2007, 194 n.1.

²⁷ Perslerin Libya seferi için bk. Hdt. IV. 200 vd.; Briant 2002, 142.

²⁸ Kent 1950, 133 vd. (DB V. 21-30); Balcer 1972, 99 vd.; Cameron 1975, 77 vd.; Schmitt 1991, 76; Kuhrt 2007, 194 n.1 (DB V. 1. 16-20; 49-50).

Pontos İskitleri olmadığına anlaşılması, İskit seferinin MÖ 519 yılına tarihlenmesi yönündeki önerinin önemini yitirmesini sağladı²⁹. Üçüncü kaynak MS 15 yılına tarihlenen ve “Tabula Capitolina” adıyla bilinen yazıttır³⁰. Bu yazıtta göre Dareios’un Bosporos üzerinde kurduğunu köprü, 527 yıl önce inşa edilmişti. Yani söz konusu yazıt, Dareios’un İskit seferini MÖ 512 yılına tarihliyordu. Fakat yazıtta sözü edilen Bosporos’un Trakya Bosporos’u (*İstanbul Boğazı*) değil Kimmeria Bosporos’u olabileceği düşünüldü³¹. Böylece İskit seferinin MÖ 512 yılında olduğu düşüncesi tartışmalı hale geldi. Kimi tarihçiler Tabula Capitolina’daki paralel tarihleri dikkate alarak İskit seferini MÖ 515-513 ya da MÖ 514/513 yıllarına tarihlediler³². Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere Dareios’un İskit seferini hangi yılda başlatmış olduğunun kesin bir yanıtı yok. Fakat bu seferin tarihi konusunda genel kabul MÖ 513 yılına odaklıdır³³.

İskit seferi öncesinde bir hazırlık dönemi yaşandı. Bu sürecin başlangıç tarihi kesin olarak bilinmiyor. Fakat böylesi büyük hazırlık gerektiren bir sefer için bir-iki yıllık bir hazırlık dönemine ihtiyaç duyulmuş olabilir. Eğer öyleyse hazırlıklara MÖ 515 yılı içinde başlanmış olabilir³⁴. Söz konusu hazırlık sürecinde satraplıklara haberciler gönderildi. Satraplık sınırları içindeki halkların ve kentlerin kimilerinden piyade, kimilerinden gemi talep edildi. Kimilerinden Trakya Bosporos’u (*İstanbul Boğazı*) üzerinde köprü kurmaları istendi³⁵. Hiç kuşkusuz Dareios’un hazırlık sürecindeki talepleri bu kadarla sınırlı kalmadı. Takriben 33 yıl sonra oğlu Kserkses’in Hellas seferine çıkarken yaptığı gibi Dareios da ordunun, atlar ve diğer hayvanların beslenmesi için gereken erzakları temin, depolama ve bunların dağıtım organizasyonu gibi taleplerini de satraplarına ilettiler³⁶. Ayrıca İskitlerin ülkesi (*Skythia*) olan bugünkü Ukrayna hakkında bilgilenmeyi hedefleyen bir keşif de yaptırdı. Keşif görevi Kapadokya satrapı Ariaramnes’e verildi. Karadeniz üzerinden İskitlerin meskûn bulunduğu bugünkü Ukrayna’ya bir sefer düzenleyen Ariaramnes, her birinde 50 kürekli bulunan 30 gemili bir donanmayla Karadeniz’i aşır İskit ülkesine girdi ve hiç kuşkusuz orada yağma ve talan savaşları yaptı. Kapadokya Satraplığı’na geri dönerken beraberinde getirdiği kadınlı erkekli esirleri arasında İskit kralının kardeşi de vardı³⁷. İskit ülkesine Avrupa üzerinden girmek için içinden geçeceği Trakya’nın I. Dareios’a bağlılığı kabul edip etmeyeceklerinin diplomasiyle sağlanması, yani Trakya kentlerinden ve kabilelerinden “toprak ve su” istenmesi de bu hazırlıklar kapsamına dahil edilmiş olabilir. Eğer öy-

²⁹ Harmata 1976, 15 vd.; Vasilev 2015, 58.

³⁰ *IG XIV*. 1297; II.20-25.

³¹ Vasilev 2015, 58 dn. 31.

³² Harmatta 1976, 17.

³³ Briant 2002, 142; Kuhrt 2007, 194 n. 2.

³⁴ Bu konuda bk. Cameron 1943, 312 vd. (MÖ 514); Balcer 1972, 100 vd.; Briant 2002, 142; Sarıkaya 2018, 138.

³⁵ *Hdt.* IV. 83, 89; ayrıca bk. Arslan 2010, 53 vdd.

³⁶ Herodotos (VII. 21-25), İskit seferinin yapılmış olduğu tarihten yak. 33 yıl sonra Dareios’un oğlu Kserkses’in, Hellas seferiyle ve Hellespontos üzerinde kurulacak köprüyle ilgili yaptığı hazırlıklar konusunda biraz daha detaylı bilgi aktarır. Bu bilgilere göre Kserkses’in hazırlık sürecindeki talepleri arasında askerler, atlar ve diğer hayvanların yiyeceklerinin tedariki, yiyecek iaşesi ambarlarının yerinin belirlenmesi, gemi yapımı için tersanelerin hazırlanması, köprü yapımı için kullanılacak papirüs, keten ve kenevir liflerinden halatların hazırlanması vardı.

³⁷ *FGrHist* IIIC 688 F 13, 20.

leyse I. Dareios, bunun için varlığından büyük memnuniyet duyduğu generali Megabazos'u görevlendirdi³⁸. Bu görev için Dareios'un Megabazos'a verdiği görev unvanı "Hellespontosluların Ülkesinde Strategos" (στρατηγός ἐν τῇ χώρῃ Ἑλλησποντίων) idi³⁹. Megabazos görevin gereğini, en azından Trakya Khersonesos'unu (*Gelibolu*), Byzantion'u (*İstanbul*), Salmydessos'u (*Kıyıköy*) ve Trakya'nın Arteskos (bugün *Maritsa*) nehrine kadar olan kesiminin Pers egemenliğine tabi olmasını, büyük olasılıkla bir savaş yapmadan sağladı⁴⁰.

I. Dareios, İskit seferinin hazırlıklarını yapmakta olduğu sırada kraliyet ailesinin önde gelenlerinin de fikirlerini aldı. Onlar arasında yalnızca I. Dareios'un kardeşi Artabanos sefere muhalifti. Artabanos'a göre İskitler "yoksulluk içinde yaşayan ilkel topluluklar" idi. Sefere karşı olmasının nedeni buydu⁴¹. Fakat onun muhalif çabası işe yaramadı ve Dareios, İskit seferini başkenti Susa'dan hareket ederek MÖ 513 yılında başlattı. Avrupa'ya geçmeden önceki son durağı ise Bosporos'un Asya yakasındaki Kalkhedon (*Kadıköy*) civarıydı⁴². Fakat sefer hakkındaki bilgilerimizin en detaylı ve değerli kaynağı olan Herodotos da dahil antik kaynakların hiçbirisi, onun yılın hangi mevsiminde Susa'dan ayrıldığından ve takip ettiği yoldan söz etmez. Herodotos anlatımına Dareios'un doğrudan İstanbul Boğazı'na (*Bosporos*) gelişinden ve orada inşa ettirdiği köprüden söz ederek devam eder⁴³. Susa-Kalkhedon arasındaki yoldan söz edilmeyişinin nedeni, ordunun Avrupa'ya geçmeden önceki son toplanma yeri olarak Kalkhedon'un seçilmesi ve satraplar, yerel beyler ve garnizon komutanlarınınca temin edilen askeri birliklerin doğrudan Kalkhedon'a gelmesiyle ilgili olabilir⁴⁴.

Eskiçağda seferlere bahar mevsiminde çıkılır ve kış yaklaşırken sonlandırılırdı. Hiç kuşkusuz Dareios da aynı geleneğe uydu ve İskit seferini bahar mevsimi başlarında, en azından Persis'te toplanan askeri kuvvetleriyle birlikte Susa'dan ayrılarak başlattı. Susa'dan Kalkhedon'a (*Kadıköy*) kadar takip ettiği güzergahın üzerinde bir Phrygia kenti olan Kelainai (daha sonra Apameia: *Dinar*) vardı. Zira bu kentte hüküm süren Lidyalı (Lydia) Atys oğlu Pythios'un Dareios'a altından yapılmış bir minyatür ağaç armağan ettiği bilgisi, Dareios sonrasıyla ilgili olarak vardır⁴⁵. Eğer bu bilgi doğruysa Dareios,

³⁸ Herodotos'a (IV. 143) göre Dareios, Megabazos gibi bir generali olduğundan dolayı memnuniyetini, "Hellas'ı fethetmektense Megabazos gibi adamlarımın sayısının nar tanesi kadar çok olmasını isterdim" diyerek ifade etmiştir.

³⁹ Hdt. IV. 143. İskit seferi sürecinde Dareios tarafından Megabazos'a verilen üç ayrı unvan ve dolayısıyla üç ayrı görev vardır. Bunlardan ilki Hellespontosluların ülkesinde strategos (στρατηγός ἐν τῇ χώρῃ Ἑλλησποντίων), ikincisi Avrupa'da strategos (στρατηγὸν ἐν τῇ Εὐρώπῃ), üçüncüsünde "Trakya'da strategos" (ἐν τῇ Θρηίκῃ στρατηγόν). Sonuncusu Trakya'nın bir Pers satraplığı yapılması sonrasında Megabazos'a tevdi edilmişti. Avrupa Satraplığı ise İskit seferi öncesinde ona verilen unvandı. Dareios, Istros Irmağı'nı geçip İskit seferini başlatırken, Megabazos'u sahip olduğu bu unvanla ve emrine verdiği 80.000 kişilik bir orduyla Thrake'de bıraktı. Megabazos'un unvanları konusundaki analizler için bk. Boteva 2011, 741, 743 vd.; Vasilev 2015, 47 vd.

⁴⁰ Boteva'ya göre Megabazos, adı geçen kentler ve bölgeleri fethetti. Bk. Boteva 2011, 745; Vasilev 2015, 51 vd.

⁴¹ Hdt. IV. 83.

⁴² Hdt. IV. 83, 85; Pol. IV. 43. 2; Plin. *nat.* IV. 1. 76; Diod. X. 19. 5; Iust. VII. 3. 1; Polyain. *Strat.* VII. 11. 4.

⁴³ Hdt. IV. 85-89.

⁴⁴ Sarıkaya 2018, 139.

⁴⁵ Hdt. VII. 27. Ksen. *Hell.* VII.1.38. Kaya 2020, 273 dn. 45.

takriben 33 yıl sonra oğlu Kserkses'in takip ettiği güzergâh⁴⁶ üzerinden, yani Kilikya-Kappadokya-Frigya-Kelainai-Sardeis yolunu kullanarak Bosporos'a (*İstanbul Boğazı*) ulaşmıştı (bk. Fig. 1.). Bosporos'a ulaşmanın daha kısa yolu varken bu güzergahın kullanılmasının hiç kuşkusuz makul nedenleri vardır. Bunlardan birisi Asya'dan Avrupa'ya geçiş öncesinde başta donanmayla ilgili olmak üzere ordusu için gerekli ihtiyaçları İyonlar ve Aiollerden temin etmekte. Ayrıca Lidya Krallığı'nın yıkılmasından sonra Pers Büyük Kralı II. Kyros'a karşı direniş ve isyanlarıyla bilinen Türkiye'nin Ege Denizi'ne kıyısı olan bölgelerini yakından tanımak ve söz konusu bölgelerin Hellen ya da Hellen olmayan halklarına sahip olduğu ordusunun büyüklüğüyle göz dağı vermektir⁴⁷.

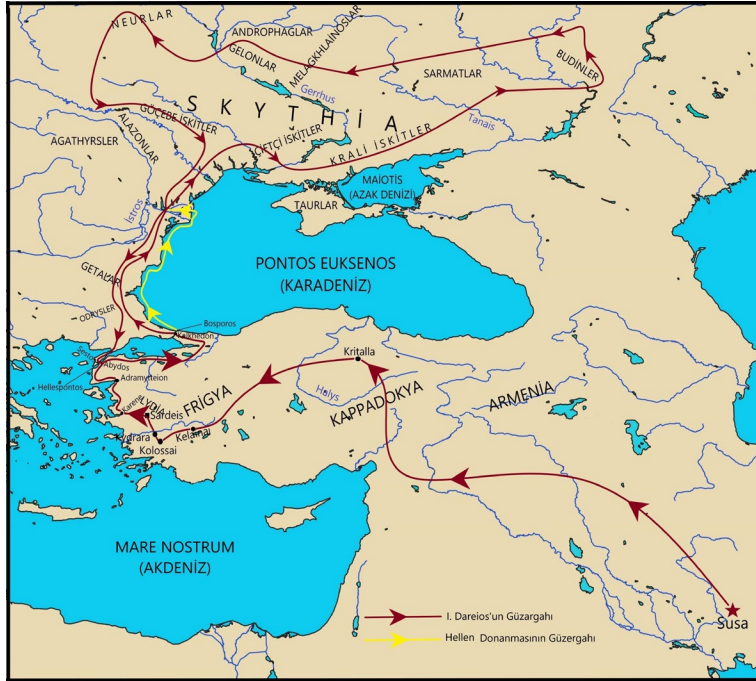

Fig. 1. Pers Büyük Kralı I. Dareios'un İskit Seferi Güzergahı

Dareios, Susa'dan bahar başlarında ayrıldıysa eski adı Bosporos olan bugünkü İstanbul Boğazı'nı Asya kıyısındaki Kalkhedon'a Mayıs ayı sonlarında ulaşmış olduğu Herodotos'un hesabından hareketle söylenebilir⁴⁸. O zaman Dareios'un Bosporos üzerinde inşa edilmesini emrettiği köprü kısa sürede tamamlanıp hazır edilmişti⁴⁹. Köprüyü inşa eden mimar, Samoslu (*Sisam*) Mandrokles'ti (ya da Mandrokles). Kendisine verilen görevin gereğini çok hızlı bir şekilde yapan Mandrokles, Pers kralı

⁴⁶ Kserkses'in Hellas seferi için bugünkü Türkiye toprakları içinden ilerleyişi sırasında takip ettiği güzergâh, Herodotos (VII. 26-32; 42-44) tarafından olabildiğince detaylı anlatıldı. Buna göre Kserkses'in kullandığı yol üzerinde yer alan ırmaklar ve kentler şunlardır: Kritalla (Kappadokya'da), Halys Nehri (*Kızılırmak*), Kelainai (*Dinar*), Anaua (*Sarıkavak*), Kolossai (*Honaz*), Kydrara (Phrygia-Lydia sınırında), Maiandros (*Büyük Menderes*), Kallabatos (*Alaşehir*), Sardeis (*Sard*), Kaikos (*Bakırçay*), Atarneos, Karene, Adramytteion (*Edremit*), Antandros (*Altınoluk*), Thebe Ovası (*Edremit ovası*), İlion (*Hisarlık*), Skamandros Nehri (*Kara Menderes Çayı*) ve Abydos (*Nara*).

⁴⁷ II. Kyros, Lidya Krallığı'nı yıldıktan sonra Paktyas isyanı patlak verdi ve sonrasında isyan bugünkü Türkiye'nin Ege Denizi'ne kıyısı olan tüm bölgelerini kapsayacak kadar büyüdü. Bu konuda bk. Kaya 2018, 239 vd.

⁴⁸ Herodotos'a göre Susa-Sardeis arasındaki mesafe 13 bin 500 *stadia*'dır ve bu mesafe ise, günlük 150 *stadia* (yak. 20 km) yürüyüşle, 90 günde kat edilmektedir. bk. Hdt. V. 53-54.

⁴⁹ Hdt. IV. 85.

I. Dareios tarafından, verilebilecek her şeyin 10 katı verilmek suretiyle, cömertçe ödüllendirildi. Söz konusu ödül, Mandrokles'in köprüsüne bakılmak suretiyle aslıyla bire bir uyumlu bir resim yapılmasına vesile oldu. Çünkü Mandrokles, eserinin bir tabloda kalıcı kılınmasını istemiş ve bunun için kendisine ödül olarak verilen parayı, resmi yapacak ressam için harcamıştı. Bosporos köprüsünü, üzerinden boğazı geçmekte olan Pers ordusuyla birlikte resmeden ressam, tablosunun şeref yerine tahtı üzerinde oturmuş Büyük kral I. Darios'u yerleştirmişti. Herodotos'un aktardığı bilgilere göre Mandrokles, Samos adasındaki Tanrıça Hera'nın tapınağına armağan ettiği bu tablonun altına da şunları yazdırmıştı:

“Mandrokles balıkları bol Bosporos'ta dalgalara hükmeden köprüyü inşa etti. Tanrıça Hera'ya sungu için ayırdığı bu tabloyu yaptırdı. Duvara asılsın. Zira (Mandrokles) Dareios'un planlarını başarıyla uygulayarak hem kendisinin hem Samos'un onurunu yüceltti”⁵⁰.

Mandrokles tarafından inşa edilen Bosporos üzerindeki köprünün bulunduğu yer, Boğazın Karadeniz ile bulunduğu yerdeki Zeus Ourios Tapınağı ile Byzantion arasında, ikisinin tam ortasındaydı ve boğazın en dar yeriydi⁵¹. 4 *stadia* (yak. 760 m) uzunluğunda olan köprü, takriben dört deniz mili akıntı hızına ve zaman zaman şiddetli rüzgârlara maruz kalıyordu. İnşasında sal olarak kullanılan uzun gemilerden yararlanılan köprünün platformu 200 gemiyle desteklenmişti⁵². Ktesias'ın aktardığı bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla söz konusu köprü, tek kullanımlık değil, kalıcı olarak tasarlanıp inşa edilmişti. Zira Ktesias'a göre Dareios, köprüyü yalnızca gidiş için değil dönüş için de kullanmış, Avrupa'dan Asya'ya geçtikten sonra Kalkhedonluları, evlerini ve tapınaklarını yakıp yıkmak suretiyle cezalandırmıştı. Cezanın nedeni Kalkhedonluların köprüyü koruma ve bakım görevine sadık kalmamaları, Dareios tarafından yaptırılan altarı yıkmış olmalarıydı⁵³.

Mandrokles'in inşa ettiği Bosporos üzerindeki bu köprü, boğaz üzerinde inşa edilen ilk kalıcı köprüydü. İstanbul Boğazı (*Bosporos*), eğer I. Herakleios'un (MS 610-641) Sasani seferi dönüşünde tek kullanımlık olacak şekilde yaptırdığı gemi köprüyü saymazsak,⁵⁴ Boğaziçi Köprüsü'nün inşa edilmiş olduğu 1973 yılına kadar üzerinde inşa edilmiş ikinci bir köprüyü görmedi. Köprünün kalıcı olarak inşa edilmesinin nedeni, hiç kuşkusuz Dareios'un İskit seferi dönüşünde de kullanılacağı düşünülmesiyle sınırlı değildi. Asıl neden I. Dareios'un İskit seferi çerçevesinde Avrupa topraklarında kurmayı düşündüğü yeni satraplıklardı. Başka bir ifadeyle Bosporos köprüsü, Avrupa'da kurulacak Pers satraplığını ya da satraplıklarını Asya'daki Pers İmparatorluğu'na bağlayan daimi yol olarak tasarlanmıştı. Fakat Dareios bu köprüyü İskit seferini nihayetlendirdikten sonraki dönüş yolculuğunda kullanmadı. İlerleyen satırlarımızda ayrıca söz edeceğimiz gibi Khersonessos (*Gelibolu*) üzerinden Sestos

⁵⁰ Hdt. IV. 88. Boğaz üzerindeki köprünün Dareios tarafından inşa edilmiş olduğu bilgisi, Strabon (VII. 3. 9) tarafından da aktarılmıştır. Fakat Strabon'un MÖ V. yüzyıl sonlarında yaşadığı bilinen Khoirilos adlı Samoslu bir epik şaire atfen aktardığı bu bilgide köprüye ilişkin bir detay yoktur.

⁵¹ Hdt. IV. 85; 87 [genişlik 4 *stadia* (yak. 760 m)]; Pol. IV. 43. 2; Plin. *nat.* IV. 12. 76 (genişlik 500 adım). Köprünün yeriyile ilgili olarak ayrıca bk. Arslan 2010, 55. (Harita), 56; Sarıkaya 2018, 140 vd.

⁵² Fol & Hammond 2006, 237. Köprünün yapım tekniği konusunda bk. Arslan 2010, 57.

⁵³ *FGrHist* IIIC 688 F 13. 21; 25; Ayrıca bk. Polyain. *Strat.* VII. 11.

⁵⁴ Herakleios'un Sasani korkusuyla atlı birliklerinin geçişine özel olarak aceleyle yaptırdığı bu gemi köprünün üzeri toprakla örtülmüş, yanlarına ise korkuluk olarak ağaç dalları koyulmuştu. bk. Nikephoros 25.nep.

limanına geldi ve orada gemiye binip Hellespontos'un (*Çanakkale Boğazı*) Anadolu tarafına geçti⁵⁵.

Bosporos üzerinde kalıcı bir köprünün inşa edilmiş olmasından ziyadesiyle etkilenen I. Dareios, memnuniyetini köprü ayağının Anadolu yakasındaki deniz kıyısına diktirdiği kitabeli iki büyük sütun ile ifade etti. İskit seferini anlatan Herodotos'un da gördüğü beyaz mermerden yapılma bu iki sütundan birisinin kitabesi Asurca, diğerininki Helleneydi. Fakat sütunlar, Herodotos'un eserinin yazılmış olduğu zamanda (MÖ 430-425) yerinde değildi⁵⁶. Byzantionlular tarafından kente (*Byzantion*) taşınmış, Hellence kitabeli sütun Tanrıça Artemis Orthosia sunağının yapım malzemesi olurken, çivi yazılı (Asurca) olanı Dionysos Tapınağı için ayrılmıştı⁵⁷. Ordusuna asker veren tüm halkların listesi, asker ve gemi sayıları Pers Büyük Kralı I. Dareios tarafından bu sütunlara kaydedildi. Kitabeli sütunları bilgi kaynağı olarak kullanan Herodotos'a göre Pers kralı I. Dareios'un İskit seferi için hazırladığı ordusundaki asker sayısı, donanma hariç, 700.000 idi ve atlılar da bu sayıya dâhildi. Donanmasını oluşturan gemilerinin sayısı ise 600 idi⁵⁸. Herodotos'un aktardığı bu rakamlar tartışmaya açıktır. Ancak en azından donanmayı oluşturan gemi sayısında bir abartı olmadığı düşünülebilir. Zira gemi sayısı ile ilgili bir hatanın Hellen denizcilerin gözünden kaçma olanağı yoktu. Gemiler, onlar tarafından kolayca sayılabilmıştır⁵⁹. Ayrıca Lade Savaşı'yla Maraton Savaşı'ndaki Pers donanma gücünü oluşturan gemi sayıları da 600 idi⁶⁰. Buradan anlaşılmaktadır ki 600 gemi, deniz savaşlarındaki Pers donanmalarının gemi sayılarıyla ilgili bir standarttı.

Pers Büyük Kralı I. Dareios, Kalkhedon'a gelince, önce oradaki bir gemiye binip Karadeniz'deki Kyaneai (*Kara kayalar*) adalarına gitti. Adalardaki kutsal duvarların birisinin üzerine oturup Pontos Euxenos'un (*Karadeniz*) güzelliklerini seyretti. Oradan döndükten sonra yukarıda sözünü ettiğimiz iki mermer sütunu diktirdi⁶¹. Sonra köprüyü yapan Samoslu mimar Mandrokles'i ödüllendirdi. Ardından ordusunun Bosporos'ta inşa edilen köprüden geçişini tahtında oturmuş vaziyette seyretti. Bu arada İonia, Aiolis ve Hellespontos kıyılarında hüküm süren tiranların yönetimindeki Hellen donanması, Pers Büyük Kralı I. Dareios'un emrine uygun olarak Karadeniz'den Tuna Nehri deltasına girdi. Gemiciler nehrin akış yönünün tersi istikametinde iki gün kürek çektiler ve nehrin kollara ayrıldığı olduğu mevkiye yakın bir yerde kendilerine emredilen köprüyü, gemileri yapı malzemesi olarak kullanmak suretiyle inşa edip Kral I. Dareios'u beklemeye başladılar⁶².

⁵⁵ Hdt. IV. 143; Ktesias'a (*FGrHist* IIIC 688 F 13. 21.) göre Bosporos üzerinde kurulan köprü Dareios'un ordusu tarafından hem gidiş hem dönüş yolu olarak kullanıldı.

⁵⁶ Herodotos'un eserinin yazımının hangi tarihte tamamlandığı ve Herodotos'un hangi tarihte öldüğü tartışmalıdır. Bu konuda bk. Vasilev 2015, 6 vd.

⁵⁷ Hdt. IV. 87. Ktesias'a (*FGrHist* IIIC 688 F 13. 25) göre Dareios köprünün muhafazasını Kalkhedonlulara emanet etmiş, fakat Kalkhedonlular köprüyü korumayı değil, yıkmayı tercih etmişler. Dareios bu nedenle Kalkhedonluları, onların tapınaklarını evlerini yakarak cezalandırmış. Bk. *FGrHist* IIIC 688 F 13. 25; Arslan 2010, 62 n. 207. Thukydides'in (IV. 50. 2) aktardığı bilgilerden Perslerin Asur yazı karakterini (*Assyria grammata*) kullandıkları anlaşılmaktadır.

⁵⁸ Hdt. IV. 87; Ktesias'a (*FGrHist* IIIC 688 F 13. 21) göre Dareios'un ordusundaki asker sayısı 800.000 idi.

⁵⁹ Fol & Hammond 2006, 235 vd.

⁶⁰ Hdt. VI. 9 (Lade Savaşı'nda), VI. 95 (Maraton Savaşı'nda).

⁶¹ Hdt. IV. 87-88. Kyaneai adaları konusunda bk. Ruge 1922, 2236; Arslan 2010, 467 vd.

⁶² Hellen donanmasının yönetimini ellerinde bulunduran tiranlar şunlardı: Hellespontos bölgesinden Daphnis

Ordusunu Bosporos üzerinde inşa ettirdiği köprü vasıtasıyla Asya'dan Avrupa'ya geçiren Dareios, kara yoluyla Trakya içinden ilerledi. Lokalizasyonu tartışmalı olan Tearos (*Pınar Hisar?*) nehrine kadar takip ettiği güzergâh ise bilinmiyor⁶³. Fakat mezkûr nehre ulaştığında Hebros (*Meriç*) nehri havzasına girmişti. Orta Trakya'nın en büyük nehri olan Hebros havzasındaki Tearos nehri yakınında kamp kurarak üç gün oyalandı. Tearos nehrinin batısı bir Thrak kavmi olan Odryslerin ülkesiydi. Dareios, kampı kaldırmadan önce hoşuna giden bu nehrin kıyısına kitabeli bir sütun diktirdi⁶⁴. Dareios, bu sütunla Thrake'nin imparatorluk sınırlarına dahil edeceğini ifşa etmek istemiş olabilir. Yolu üzerindeki sonraki ırmak, Hebros'un bir kolu olan Arteskos'tu (bugün *Maritsa*). Dareios, Arteskos Irmağı'na yaklaştığı bir yerde ordusundaki her bir askerine birer taş koydurmak suretiyle bir taştan tepe oluşturdu⁶⁵. Hiç kuşkusuz anlamsız gibi görünen bu taş yığını da Dareios'un niyetinin Trakya'yı imparatorluk sınırlarına dahil etmek olduğunun bir başka ifşasıydı. Ancak Dareios'un Thrake içinden ilerlerken Herodotos'un "Hintlilerden sonra dünyanın en kalabalık halkı"⁶⁶ diyerek tanımladığı Thraklarla nasıl bir ilişki içinde olduğu çok fazla bilinmiyor. Onların çoğu Megabazos'un "toprak ve su" talebine olumlu yanıt vererek Pers hâkimiyetini önceden tanımış olabilirler. Ancak yerli halkın Kyrmianalar (*Kyrmianai*) ve Nipsailar (*Nipsaioi*) dediği halklarla Salmydessos (*Kıyıköy*) Thrakları ve Apollonia ile Mesambria (Bulgaristan'da *Nesebar/Nesebur*) kentlerinin batısındaki Thraklar, henüz teslim olmamışlardı. Onlar Dareios'a karşı koymaksızın teslim oldular. Thrake'nin kuzeyindeki Haimos Dağı (Lat. Haemus: *Balkan Dağları*) ile Istros nehri arasında yaşayan Getalar da henüz teslim olmamışlardı. Dareios, teslim olmayı reddeden Getalara savaş açtı ve onları yenerek köleleştirdi⁶⁷. Dareios, bu savaşları sırasında Doriskos kalesini garnizon olarak kullanmış olabilir⁶⁸.

Pers Büyük Kralı I. Dareios, öyle görülüyor ki MÖ 513 yılının Mayıs ayından Ağustos ayı sonlarına kadar üç aydan biraz daha uzun bir zaman dilimini Thrake'de harcadı. Bu arada Dareios, Avrupa'nın bu kesimindeki Pers hâkimiyetini garanti edecek icraatını, generali Megabazos'a "Avrupa Strategos'u (στρατηγὸν ἐν τῇ Εὐρώπῃ)⁶⁹ unvanını vermek suretiyle yaptı. Başka bir ifadeyle Thrake

---

(Abydos/Nara tiranı), Hippokles (Lamsakos/Lâpseki tiranı), Herophantos (Parion/Kemer tiranı), Metrodoros (Prokonnesos/Marmara adası tiranı), Aristagoras (Kyzikos/Erdek tiranı), Ariston (Byzantion/İstanbul tiranı). İyonya bölgesinden Strattis (Khios/Sakız adası tiranı), Aiakes (Samos/Sisam tiranı), Laodamos (Phokaia/Foça tiranı), Histiaios (Miletos/Milet tiranı). Aiolis bölgesinden Aristagoras (Kyme/Aliağa tiranı). bk. Hdt. IV.138.

⁶³ Tearos Nehri'nin bugün hangi adla bilindiği üzerine farklı nehir isimleri önerildi. Bk. Jochmus 1854, 44-45 (Semerdere); Jireček 1877, 49-50 (Büyükdere); Tomaschek 1894, ii. 2. 97 (Pınarhisar yakınındaki Kryonero); Unger 1915, 3-16 (Pınarhisar-Yana köyü yakınındaki Pınarlar); Vasilev 2015, 59 vd. (Büyükdere'nin yukarı akıntısı olan Mandalika).

⁶⁴ Hdt. IV. 91. 1937 yılında Romanya'daki Gherla'da çivi yazılılı (eski Persçe) bir kil tablet bulundu. Tablet elbette bir sütun değildi. Ancak tablet, Dareios'un bu bölgelerdeki epigrafik etkinliğinin doğruluğunu teyit etmek bakımından değerlidir. Bk. Harmata 1954, 1 vd.; Fol & Hammond 2006, 239; Kuhrt 2007, 197 n. 4.

⁶⁵ Hdt. IV. 92.

⁶⁶ Hdt. V. 3.

⁶⁷ Hdt. IV. 93.

⁶⁸ Doriskos kalesinin Dareios tarafından garnizon yapıldığı bilgisi için bk. Hdt. VII. 59.

⁶⁹ Hdt. IV. 143.

satraplığı henüz kurulmuş değildi. İskit seferini başlatmak için ordusunu, İskitlerin batı sınırını oluşturan İskit nehri⁷⁰ Istros üzerinde kurulmuş köprüden geçirdi. Köprüyü yıkarak İyonları da yanına alıp beraberinde götürmek düşüncesini Mytileneli (*Midilli*) Keos'u dinledikten sonra değiştirdi. Köprü'nün 60 gün boyunca korunması görevini Hellen filolarının komutanları olan tiranlara verdi⁷¹. Ancak Dareios'un İskitlerin ülkesini fethettikten sonra bugünkü Gürcistan üzerinden Media'ya girip, oradan başkentine gitmesi mümkünken Istros nehrine geri dönmeyi düşünmesi şaşırtıcı görünmektedir. Bu nedenle Dareios'un İskit seferine çıkarken neyi hedeflediği sorusu tartışıldı.

Dareios'un niyeti, İskitlere tahrip gücü yüksek bir darbe vurarak Skythia'yı fethetmek, Karadeniz'i bir Pers gölüne dönüştürmek olabilir⁷². Hiç Kuşkusuz bu hedef Karadeniz'in kuzey kıyılarındaki verimli bölgelerin ve pazarların Pers denetimine girmesini de sağlayacaktı⁷³. Eğer öyleyse Dareios'un Thrake'de kurmayı düşündüğü Pers satraplığı ile ilgili işleri henüz tamamlanmamıştı. Nitekim Büyük Kral Dareios'un generali Megabazos'u İskit seferi dönüşünde "Thrake Strategos'u" (ἐν τῇ Θρηάκῃ στρατηγόν) olarak atadı⁷⁴ ve Megabazos kendisine tevdi edilen bu unvanıyla Thrake'deki bazı kentler ve kabilelerle savaştı ve onlara boyun eğdirdi⁷⁵.

Dareios'un MÖ 513 yılının Ağustos ayı sonlarında ordusunu Istros/Danuvius (*Tuna*) nehrinde kurulmuş köprüden geçirerek doğrudan İskitleri hedef alan seferini başlattı⁷⁶. Doğu sınırı Tanais (*Don*) Nehri'nde nihayetlenen İskitlerin ülkesinde (*Skythia*), yaşam tarzları bakımından farklı olan üç İskit kabilesi yaşıyordu (bk. Fig. 1). Bunlar batıdan doğuya doğru şunlardı: Göçebe İskitler, Çiftçi İskitler, Krali İskitler. Göçebe İskitler, bugünkü Bug Nehri'nin bir kolu olan Pantikapés Irmağı'nın batısındaki bölgenin sakinleriydiler. Gerrhus Nehri'nin doğusunda meskûn olan Çiftçi İskitler, Göçebe İskitlerin güneydoğu komşusuydu. Çiftçi İskitlerin doğusunda, Tanais (*Don*) Nehri'ne kadar olan bölgede Herodotos tarafından "İskilerin en yiğit ve en kalabalık kesimi" diye tanımlanan Krali İskitler yaşıyorlardı⁷⁷. İskit ülkesinin güneyi Karadeniz ve eski adı Maiotis olan Azak denizi ile sınırlanırken kuzeyinde İskitler soyundan olmayan ya da İskitlere akraba olan diğer halklar, yani Neurlar (*Neuroi*), Gelonlar (*Gelonoï*), Androphaglar (*Androphagoi*), Melagkhlainoslar (*Melagkhlainoi*), Taurular (*Tauroi*), Sarmatlar (*Sauromateoi*) ve Budinler (*Boudinoi*) yaşıyorlardı. Agathyrslar (*Agathyrsoi*) ve Alazonlar (*Alazones*) ise İskitlerin batı komşularıydı⁷⁸. Herodotos'a göre İskitlerin meskûn olduğu dörtgen şekilli ülkenin (Skythia/Ukrayna), hem enlemesine hem boylamasına, bir uçlarından diğer uçlarına, dört bin *stadialık* (yak. 750 km) bir mesafe vardır⁷⁹.

⁷⁰ Hdt. IV. 48 (Skythia'nın batı yönünde son ırmağı), IV. 51 (Istros, İskit ırmağıdır).

⁷¹ Hdt. IV. 97 vd.

⁷² Niebuhr 1847, 169.

⁷³ Fol & Hammond 2006, dn. 7.

⁷⁴ Hdt. V. 14. 1.

⁷⁵ Megabazos'un savaşıarak yendiği halklar şunlardı: Paionialılar, Siriopaion ve Paioplai halkları, Paionia-Prasias Gölü arasındaki tüm kabileler. Bk. Hdt. V.12-15, 17 ve 98.

⁷⁶ Fol & Hammond 2006, 241.

⁷⁷ Hdt. IV. 17-20.

⁷⁸ Hdt. IV. 99-102; Ayrıca bk. Fol & Hammond 2006, 237.

⁷⁹ Herodotos bu hesabını İskit ülkesinin iki kenarı deniz kıyısı olan dörtgen gibi olduğunu, deniz kıyısı olan kenar-

İskitlerin Pers Büyük Kralı I. Dareios'un kendilerine Avrupa üzerinden bir saldırıyı hedeflemiş olduğu bilgisine ne zaman sahip oldukları bilinmiyor. Ancak onların savaş hazırlıkları yapacak kadar bir zamanları olmuştu. Zira onların yakın ya da uzak komşularını Dareios'a karşı ortak bir savaş cephesinde bir araya getirmeye çalıştıkları bilinmektedir. Gerrhos nehrinin kuzeyinde meskûn bulunan Gelonlar ile Kralı İskitlerin kuzey ve kuzeydoğusunda yaşayan ve onlarla aynı dili konuşan Sarmatlar ve Budinlerin kralları Dareios'a karşı İskitlere yardım etmeyi kabul ettiler. Tuna Nehri ile Tyras nehri arasındaki bölgenin sakinleri olan Agathyrslar, daha kuzeydeki Neurlar, Gelonların kuzey komşusu olan Androphaglar ve bugünkü Kırım'da meskûn bulunan Tauriler (*Taurisliler*) ise İskitlere yardım etmeyi reddettiler⁸⁰. Kendileriyle aynı ülkeyi (*Skythia*) ve coğrafyayı paylaşan tüm halkları ortak bir savunma savaşı cephesinde bir araya getiremeyen İskitler, Perslere karşı bir meydan savaşına girmeyi akılcı bulmadılar. Bu nedenle geride azar azar toprak bırakarak geri çekilmek, bu arada Dareios'un yolu üzerinde bulunan su kuyularını kullanılamaz hale getirmek, çeşmeleri tıkamak, otları biçmek şeklinde icra edecekleri bir savaş stratejisini uygulamaya karar verdiler. İskitler, tüm bunları yapabilmek için ortak ataları Koloksais tarafından kurulmuş ve yukarıda sözünü ettiğimiz üç krallık tarafından oluşturulmuş güçlerini ikiye bölerek iki ayrı ordu oluşturdular⁸¹. Krallıklardan birisiyle oluşturulan ilk ordunun kralı Skopasis'ti. Perslere karşı Sarmatlarla birleşecek olan Skopasis, Perslerin önünden, onları Palus-Maiotis Gölü (*Azak Denizi*) kıyısı boyunca Tanais (*Don*) Nehri'ne doğru peşlerinden sürükleyecek şekilde geri çekilecekti. Diğer iki İskit krallığından daha büyük olanının kralı İdanthyrsos, küçük olanın kralı Taksakis'ti. Bu iki krallık birleşip tek ordu haline geldiler. Gelonlar ve Budinlerin de dahil olduğu bu ordunun görevi bir günlük bir zaman dilimi aralığıyla Perslerin önünden yavaş yavaş çekilmektir. Ordunun yönü İskitlere yardım vermeyi reddetmiş komşu kabilelerin ülkeleri olacaktır. Bunun nedeni İskitlerle ittifakı reddeden kabileleri Perslere karşı savaşa zorlamaktır. Onlar savaşa tutuştuğunda ilk ordu, İskit ülkesine (*Skythia*) geri dönüp, durumu uygun bulursa saldırıya geçecekti. İskitler kararlaştırılan bu savaş stratejisine uygun olarak harekete geçmeden önce en iyi süvarilerini keşif için görevlendirdiler. Kadınlar ve çocuklar da savaşın dışında kalması için önceden gönderildiler. Onlar, içinde yaşadıkları arabalarında hayvan sürüleriyle birlikte sürekli kuzeye doğru gideceklerdi⁸².

En iyi İskit süvarilerden oluşturulmuş keşif kolları, üç günlük bir mesafeyi kat ettikten sonra Tuna Nehri boylarına ulaştılar. Oradaki Persler hakkındaki raporlarını kendilerini takip eden Skopasis komutasındaki İskitlere sunmak üzere geri döndüler. Keşif kolunun İskit ordusuyla bulunduğu yer ile Persler arasında bir günlük mesafe vardı. Bu nedenle İskitler, kararlaştırdıkları savaş stratejisine uygun olarak toprak üstünde ne varsa silip süpürerek geri çekilmeye başladılar. Onların bu taktiği Dareios'un İskit ülkesindeki ilerleyişini üç aşamalı bir sürece soktu. İlk aşamada Pers Büyük Kralı I. Dareios, İskit ordusunun peşinden Tanais Nehri'ne kadar ilerledi. Bu nehri aştıktan sonra Sarmatların

---

ların eşit olduğunu, Istros-Borysthenes ve Boristhenes-Maiotis arasının 10 günlük yol olduğunu, Deniz kıyısından kuzeydeki Melankhlenosların ülkesine 20 günde ulaşıldığını ve bir günde 200 stadia (yak. 38 km) yol alınabildiğini temel alarak yapmıştır. bk. Hdt. IV. 101.

⁸⁰ Hdt. IV. 118-119. Sarmatların (Sauromatlar) İskit dilini konuştuğu konusunda bk. Hdt. IV. 117. İskitlerin Istros'un güneyindeki halklarla ve Hellen kentleriyle ittifak koşullarını araştırarak kadar zamanları olmadı. Fakat öyle görülüyor ki seferden sonra Dareios'tan intikam almak amacıyla ittifak arayışına girdiler. Onların bu anlamda muhataplarından birisinin Sparta kralı Kleomenes olduğu bilinmektedir. Bk. Hdt. VI. 84.

⁸¹ Hdt. IV. 120.

⁸² Hdt. IV. 120-121.

ülkesine girdi. Oradan Budinlerin ülkesine ulaştı. Sarmatların ülkesinden geçerken onlara hiç zarar vermeyen Dareios, Budinlerin ülkesinde ilerlerken boşaltılmış bir kenti ele geçirip yaktı. Sürekli kuzeye doğru çekilen İskit süvarilerini, Budinlerin ülkesini kuzeyden sınırlayan steplere kadar takip etti. Fakat Dareios, Budinlerin kuzeyindeki steplere girmede. Step sınırında takibi sonlandırıp, birbirine yak. 12 km (60 *stadia*) mesafede bulunan sekiz büyük kalenin inşasını başlattı⁸³. Herodotos tarafından görülen bu kalelerin inşa edilme nedeni bilinmiyor. İskit seferinin amacı Skythia'yı fethederek Karadeniz'i bir Pers gölü haline getirmek idiyse kaleler fethedilen bu ülkenin doğu sınırını belirlemek için inşa edilmiş olabilir⁸⁴. Fakat Dareios, kale inşaatını yarıda bırakarak oradan ayrılmak zorunda kaldı. Zira Dareios kale inşaatıyla meşgulken takip ettiği ilk İskit ordusu gözden kaybolmuş, kuzeyden dolanarak yeniden ülkelerine, yani Skythia'ya dönüş yolculuğunu başlatmıştı⁸⁵.

Büyük Kral Dareios'un İskitlerin gözden kaybolması üzerine inşa ettirdiği kaleleri tamamlamadan step sınırını terk etmeye karar vermesiyle İskit seferinin bir aylık zaman dilimini kapsayan ilk aşaması sonlandı⁸⁶. Dareios, İskit ülkesindeki ilerleyişinin ikinci aşamasında da İskitleri takip etmeye devam etti. İskitlerin batı yönünde kaçtığını düşünüp o yönde ilerleyerek İskitlerin ülkesine yeniden girdi. Bu aşamada İskitler, takip ettiği İskitlerden ibaret değildi. İki İskit ordusu birleşmişti. Fakat onlar, Dareios'un ordusuyla bir meydan savaşı yapmaya hala karar vermiş değillerdi. Başta verdikleri karara uygun şekilde mevcut stratejilerini uygulamaya devam ediyorlardı. Niyetleri Persleri kendileriyle ittifak yapmayı kabul etmeyen komşu kabilelerin ülkelerine çekmekti. Bu kabilelerden ilki Melagkhlainoi idi. Melagkhlainoi kabilesi hem İskitlerin hem de Perslerin yakım ve yıkımına maruz kaldı. Her iki tarafın tahribine maruz kalan sonraki iki ülkeden ilki Melagkhlainoi'un kuzeybatısındaki Androphagların ülkesi, ikincisi ise onların kuzeybatı komşusu olan Neurların ülkesiydi. Uzak komşularının başlarına gelenlerden haberdar olan Agathyrslar, önce istilaya karşı ülkelerini savunmak istediler, fakat sonradan vazgeçip boş steplere doğru kaçmaya başladılar. Agathyrsların ülkesine girmeyen İskitler, Persleri yeniden kendi ülkelerine, yani Skythia'ya çekmek için yön değiştirdiler⁸⁷. O zaman Dareios, aralıksız devam etmiş ve edecek olan kovalamacanın bir İskit oyunundan ibaret olduğunu anladı. Bu nedenle İskit kralı İdanthyrsos'a gönderdiği bir elçisi vasıtasıyla niçin kendisinden kaçtığını sordu. Kaçmayı bırakıp kendisiyle savaşmasını ya da "toprak ve su" vermek suretiyle kendisine bağımlı olmasını ondan istedi. İskit kralı İdanthyrsos'un Pers Büyük Kralı I. Dareios'a yanıtı ise şu oldu:

"Persialı, işte benim kanaatim: Beni kimse korkutamaz, önünden kaçmaya da zorlayamaz. Senden kaçmıyorum. Barış zamanında ne yapıyorsam onu yapmaya devam ettim. Hemen savaşa girmeyişimin nedenine gelince: Bizim yakılıp yıkılacağından, elimizden gideceğinden korkacağımız ne kentimiz ne de dikili bir ağacımız var. Hemen savaşa girmeyişimizin bir sebebi bu nedenle yoktur. Ancak bizi hemen savaşa sokmaya çok istekliyseniz, atalarımızın mezarını bulup, onlara el kaldır ki dövüşüyor muyuz dövüşmüyor muyuz görürsünüz o zaman. Bu olmadığı sürece keyfimiz ne zaman isterse sizinle o zaman savaşırız. Efendilik konusunda ise atam (tanrı) Zeus ve İskitlerin kraliçesi (tanrıça) Hestia olmak üzere yalnızca iki efendi

⁸³ Hdt. IV. 122-124.

⁸⁴ Fol & Hammond'a (2006, 241) göre kaleler savunma amaçlı olarak inşa edilmek istendi.

⁸⁵ Hdt. IV. 123-124.

⁸⁶ Fol & Hammond 2006, 241.

⁸⁷ Hdt. IV. 121-125.

tanyorum ben. Haraç olarak istediğin toprak ve su yerine de sana layık olduğun şeyleri göndereceğim..."⁸⁸.

Herodotos'a göre Dareios'un efendilik taslamasından çok rahatsız olan İskit kralları, uyguladıkları savaş stratejisini değiştirmeye karar verdiler. Bu karara göre kral Skopasis'in komutası altındaki grup, Sarmatlarla birlikte Istros (*Tuna*) nehri üzerinde kurulu köprüyü koruyan Hellenlerle görüşecek, bu köprünün yıkılması konusunda onları ikna edecekti. Diğer grup ise Persleri daha fazla koşturmayaya, yemeğe oturdukları zamanlarda saldırıya geçip tedirgin etmeye karar verdi. İskitler, bu kararın gereğini yaptıklarında karşılarında çıkan Pers atlılarını püskürtüp, Pers piyade ordusunun bulunduğu yere kadar onları kovaladılar. Persleri daha uzun süre Skythia'da tutmayı hedefleyen yeni stratejinin üçüncü unsurunu ise düşmanı kıtlıkla karşı karşıya bırakacak bir taktik oluşturdu. İskitler kendi sürülerinden birkaçını gizlice Pers kampına götürüp, orada bıraktılar. Persler bu hayvanların kampa gelişine sevindiler. Fakat onların sevinci, azar azar kampa gelen bu ganimetin aslında kıtlık sorununu daha vahim hale getirmek isteyen İskit tuzağı olduğu anlaşılınca son buldu. Tuzağın fark edilmesi üzerine İskit kralları, bir elçi vasıtasıyla daha önce İskit kralı İdanthyrso'sun vadettiği armağanı⁸⁹ Pers Büyük Kralı I. Dareios'a gönderdiler. Söz konusu armağan bir kuş, bir fare, bir kurbağa ve beş adet oktan ibaretti. Persler bu armağanların ne anlama geldiğini tartıştılar. Nihayetinde Yedilerden birisi olan Gobryas'ın yorumu tartışmayı bitirdi. Onun yorumuna göre İskit kralları bu armağanlarla Perslere şu mesajı iletmişlerdi:

*"Eğer kuş olup uçamazsanız, fare olup yerin dibine giremezseniz, kurbağa olup bataklığa atlamazsanız yurdunuza dönemeyeceksiniz"*⁹⁰.

Dareios, Herodotos'un aktardığı bilgilere göre Gobryas'ın bu yorumunun isabetini kavrayınca İskit ülkesini terk etmeye karar verdi ya da Ktesias'ın söylediği gibi Perslerle İskitlerin birbirlerini oklarla yayılım ateşine tutukları bir savaşta yenilen ve 80.000 askerini kaybeden Dareios, kaçmaya karar verdi⁹¹. Böylece Dareios'un seferinin üçüncü aşaması başladı. İlk iki aşamada Dareios'un ilerleyişi çok hızlı seyreden bir hareketti. Çünkü İskitler ve müttefikleri her tür eylemi süvarileriyle yapıyorlardı. Onların Pers piyade gücüne vereceği zarar, süvari birlikleriyle güçlülükle önlenebiliyordu⁹². Dareios'un İskit ülkesini terk etmek sürecini kapsayan üçüncü aşama da hızlı hareket söz konusuydu. Dareios, seferinin bu aşamasında ordusunun geri çekilişini gece karanlığından yararlanarak başlatmayı planladı. Bu plana göre ordusunu kaçırırken kampın her zamanki görünümünün muhafaza edilmesi gerekiyordu. Bu nedenle Dareios, ordusuyla geceleyin kamptan ayrılırken kamp ateşinin yanık kalmasını ve yaralıların ve merkeplerin orada bırakılarak kamptaki gece canlılığının muhafaza edilmesini sağladı. Sonra ordusuyla birlikte sessizce kampı terk etti. Dareios'un kaçtığını gün ağarıktan sonra

⁸⁸ Hdt. IV. 126.

⁸⁹ Bk. yukarıda dn. 89.

⁹⁰ Hdt. IV. 132. MS III. yüzyılda yaşadığı bilinen Aleksandriyalı Clemens, söz konusu armağanlarla ilgili hikâyenin Syriyalı Pherekydes (*FGrHist* III F 174) tarafından da anlatıldığına atıfta bulunur. Fakat Pherekydes'in armağan listesi biraz farklıdır. Listedeki ok sayısı birdir ve ayrıca Herodotos'unkinden farklı olarak listeye bir saban eklenmiştir. Bk. West 1988, 210 vd.; Kuhrt 2007, 200 n. 1-2.

⁹¹ *FGrHist* IIIC 688 F13. 21.

⁹² Hdt. IV. 128.

fark eden İskitler, Dareios'un İskit ülkesinden ayrılmasına engel olabileceklerini düşünerek acele ettiler⁹³. Daha önce de söz etmiş olduğumuz gibi Pers Büyük Kralı I. Dareios, Tuna Nehri üzerinde bir köprü kurmuş ve ordusunu bu köprü üzerinden geçirip İskit ülkesine sevk etmişti. Geri dönüşünde aynı köprüyü kullanacağı için köprünün güvenliğini Hellenlere emanet etmişti⁹⁴. İskitler, I. Dareios'un İskit ülkesinden kaçışını engellemek için hızlı hareket ederlerken hedeflerinde bu köprü vardı. Hellenlerle görüşüp köprünün yıkılmasını sağlayacaklardı. Bunun için İskitler, arka arkaya iki İskit grubunu görevlendirdiler. İlk İskit grubu, Sarmatlarla birlikte hareket eden Skopasis komutasındaki İskitlerdi⁹⁵.

Skopasis komutasındaki İskitlerin İyonlarla görüşmelerinin içeriği bilinmiyor. Perslerden önce köprüye ulaşan ikinci İskit grubu, Sarmatlar, Budinler ve Gelonlarla birlikteydi. Hellenler, Istros üzerindeki köprünün yıkılmasını isteyen bu İskit grubuna hemen cevap vermediler. Kendi aralarında tartıştılar. Tartışmacılar arasında Atinalı Miltiades de vardı ve o, İskitlerle aynı fikirdeydi. Ona göre İyonların Pers boyunduruğundan kurtulup özgürlüklerine kavuşmaları için köprünün yıkılması gerekiyordu. Miletos tiranı Histiaios ise köprünün yıkılmasına karşıydı. Çünkü ona göre kendisi ve diğer tiranlar, Pers kralı Dareios sayesinde kentlerinin yönetimini ellerinde tutuyorlardı. Bu nedenle Dareios'un gücünün kırılması kendilerinin değil hükmettikleri kentlerinde demokrasi (=isonomia: eşit haklar) taraftarlarının işine yarayacak, demokrasiyi isteyen kentlerinde tiranlık rejimleri sona erecekti. Köprüyü inşa eden ve köprünün güvenliğini sağlamak için orada görevli bulunan Hellen tiranları, Histiaios'un fikrini onayladılar. Fakat onlar İskitleri de tatmin edecek bir orta yol bulmak zorundaydılar. Bu nedenle köprünün yalnızca İskit ülkesi tarafını yıkmaya karar verdiler. İskitler, köprüyü yıkacaklarına dair söz veren ve köprünün yıkımına İskit ülkesi tarafından başlayan Hellenlere güvendiler. Sonra Persleri bulmak üzere geri döndüler, fakat Persleri bulamadılar ve bu sayede Persler, İskitlerle karşılaşmadan Istros üzerinde kurulu köprünün bulunduğu yere gelebildiler. İskitlerin Persleri bulamayışlarının nedeni, Pers Kralı Dareios'u İskit ülkesine geldikten sonra takip ettiği güzergâh üzerinde aramalarıydı. Oysa Dareios'un dönüş için aynı yolu kullanması, söz konusu yol üzerindeki su kuyuları da dahil her şey İskitler tarafından yakılıp yıkılmış, yararlanılamaz hale getirilmiş olduğu için mümkün değildi. Dareios, ordusunu açlık ve susuzluk yaşatacak bu yolu bu nedenle kullanmamıştı⁹⁶. Istros nehri üzerinde kurulu köprüye geldiğinde ise köprünün İskit ülkesi tarafı yıkılmış durumdaydı. Hellenler, kralın geldiğini görünce köprünün yıkılan tarafını tamir ettiler ve Dareios, ordusunu tamir edilen köprü üzerinden geçirip Trakya'ya ayak basmak⁹⁷ suretiyle İskit seferini serüvenini nihayetlendirmiş oldu.

Istros nehri üzerinde kurulmuş köprüye ilişkin tüm bilgilerimizin kaynağı Herodotos'tur. Onun tarafından aktarılan bilgileri doğrulayacak ya da aksini düşünmemizi imkân dâhiline sokacak bir başka kaynak yoktur. Bu nedenle söz konusu bilgiler tartışmaya açıktır. Özellikle Istros üzerinde kurulmuş köprüye, Pers ordusunun geri çekilişiyle ilgili olarak, hayati bir önem atfedilmiş olmasına inanmak zor. Zira Büyük Kralı Dareios'un ordusunun köprüden karşıya geçirilmesinde tek çaresi köprü değildi. 600 gemilik büyük bir donanması vardı ve bu donanma orduyu köprüden rahatlıkla

⁹³ Hdt. IV. 130-132.

⁹⁴ Bk. yukarıda dn. 72.

⁹⁵ Hdt. IV. 128.

⁹⁶ Hdt. IV. 137-139.

⁹⁷ Hdt. IV. 140-141.

taşıyabilirdi. Ayrıca Istros üzerindeki köprüyü koruyan Hellenlerle görüşmek için giden İskitlerin bir keşif birliği değil de Sarmatların da aralarında olduğu büyük bir İskit ordusu olması da Istros üzerindeki köprüye ilişkin olarak Herodotos'un aktardığı bilgilerin güvenilirliğini tartışılır hale getirmektedir. Köprünün yıkılmasıyla ilgili hikâye, büyük olasılıkla Herodotos'un Hellenosentrik (Hellen merkezî) bakışının tezahürü olan bir abartıdır. Hatta Miletos Tiranı Histiaios'un Pers Kralı Dareios tarafından ödüllendirilmesinin⁹⁸ izahı için uydurulmuş bir hikâye olabilir.

Dareios'un Istros Nehri'ni aşıp Trakya'ya ayak basarak nihayetlendirdiği İskit seferi sonrasında takip ettiği dönüş yolculuğu da bize kadar ulaşan iki farklı bilgi nedeniyle sorunludur. Bu bilgilerden ilki Herodotos'ta yer alır. Bu bilgilere göre Dareios, Tuna Nehri'ni geçip Trakya'ya girdikten sonra hiç oyalanmadan geri dönüş yolculuğuna devam etti. Trakya içinden ilerleyerek Khersonesos'taki (*Gelibolu*) Sestos (*Akbaş*) limanına giden Dareios, ordusunu Sestos limanında gemilere bindirip Hellepontos'tan (*Çanakkale Boğazı*) Anadolu kıyısına taşıdı ve oradan MÖ 512-511 kışını geçireceği Sardeis'e (*Sard*) gitti⁹⁹. Muhtemelen daha önce bir Pers garnizonu haline getirip operasyon üssü olarak kullandığı Doriskos kalesi de onun dönüş güzergahı üzerindeydi. Fakat Knidoslu tarihçi Ktesias'a göre Dareios, dönüş yolculuğunda da Bosporos üzerinde kurdurduğu köprüyü kullanarak Avrupa'dan Asya'ya geçti¹⁰⁰. Ktesias, genellikle güvenilirliği tartışmalı olan bir tarihçi olarak kabul edilir. Ayrıca Herodotos'un aktardığı bilgilere itibar etmek için iki neden vardır. Bunlardan birisi, Bosporos köprüsünün Avrupa tarafında inşa edilmiş altarın Kalkhedonlular tarafından yıkılmış olmasıdır¹⁰¹. İkincisi Büyük Kral'ın Sardeis'e dönmek için mesafe bakımından daha kısa olan bir yolu tercih edeceği olasılığının yüksekliğidir.

Sonuçta Dareios'un oç almak için çıkmış olduğu İskit seferi fiyaskoyla, hatta İskitlerin zaferiyle nihayetlenmiş oldu. Ktesias'ın aktardığı bilgilere itibar edilecek olursa Dareios'un 80 bin askeri bu seferi sırasında İskitler tarafından öldürüldü¹⁰². Buna rağmen Dareios, başkentine Persepolis'e dönünce İskitlere karşı düzenlediği bu seferini sanki zafer kazanmış gibi takdim etti¹⁰³. Bu seferin bir sonucu da Pers hakimiyetinin Asya'dan Avrupa'ya taşınmasıydı. Avrupa'daki Pers hakimiyeti, Thrake'de kurulan Pers satraplığıyla (*Thrake Satraplığı*) garanti edildi. Söz konusu satraplığın kuru-

⁹⁸ Herodotos'a (V.23-25) göre Histiaios, yaptığı değerli hizmetleri nedeniyle Pers Kralı I. Dareios tarafından ödüllendirildi. Söz konusu ödül, Myrkinos kenti bölgesinin ona bağışlanmasıydı. Fakat Pers komutan Megabazos'un uyarısıyla I. Dareios, bu ödülü Histiaios'tan geri aldı. Onu danışmanı ve masa arkadaşı olarak beraberinde Pers başkentine götürdü.

⁹⁹ Hdt. IV. 143; V. 11.

¹⁰⁰ *FGrHist* III C 688 F 13. 21, 25.

¹⁰¹ Ktesias'a (*FGrHist* 688 F 13. 25) göre Dareios Kalkhedonluları köprüyü korumakla görevlendirdi. Fakat onlar köprünün Avrupa ayağındaki altarı yıkmışlardı. Dareios, Kalkhedonluların sadakatsizliğini Kalkhedon kentinin tapınaklarını ve evlerini yakarak cezalandırdı (*FGrHist* III C 688 F 13. 25; Arslan 2010, 62 n. 207).

¹⁰² *FGrHist* III C 688 F 13. 21. İskit Seferinin Dareios'un yenilgisiyle sonuçlandığı konusunda bk. Hdt. III. 103-110, IV. 124-136; Pol. IV. 43. 2; Diod. II. 5. 5; Str. VII. 3. 14c; Iust. VII. 3. 1; Polyain. *Strat.* VII. 11. 4.

¹⁰³ Kent 1953, 132-134 (DB col. V.74.5.20-30); Sarıkaya 2018, 143, dn. 650.

luşu ise Dareis'un "Thrake Strategos'u" (ἐν τῇ Θρηίκῃ στρατηγόν) unvanıyla Avrupa'da bıraktığı generali Megabazos tarafından tamamlandı¹⁰⁴. Dareios başkentine dönünce yeni satraplığın (Thrake) Perslerce bilinen adını, yani Skudra'yı satraplık listesine ekletti¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Hdt. V. 14. 1 (Thrake strategos'u). Megabazos, Dareios'un emrine tahsis ettiği ordusuyla Pers hakimiyetine henüz tabi olmamış ya da tabi olmayı kabul etmeyen Thrake kentlerine ve kabilelerine savaş açtı (Hdt. IV. 144). Megabazos'un savaştığı ve yenerek boyun eğdirdiği yerleşmelerden birisi Perinthos'tu (Hdt. V. 1). Onun saldırılarının muhatabı olan diğer Thrake kabileleriyle ilgili ayrıntılı bilgi ise mevcut değildir. Ancak Thrake'deki tüm siteler ve kabilelerin Büyük Kral I. Dareios adına Megabazos tarafından ele geçirildiği Herodotos'un (V. 1-2) aktardığı bilgiler arasında bulunmaktadır. Perinthoslularla yaptıkları savaştan mağlup ayrılan Paionialılar, en azından Dareios'un Sardeis'teyken gönderdiği mektup Megabazos'a ulaşınca kadar Pers saldırısının hedefi olmamıştı. Megabazos, Dareios'un mektubundaki emir üzerine Aksios Nehri ile Strymon Irmağı arasındaki bölgede meskûn bulunan (Hdt. V. 98) Paionialılara saldırdı ve onları teslim aldı. Sonra Siropaion ve Paioplai halkları da dahil, Paionia'nın Prasias Gölü'ne kadar uzanan kesimindeki tüm kabileler Megabazos tarafından yurtlarından edildi ve Asya'ya gönderildi (Hdt. V. 12-15, 17.) ve onlar, Pers Büyük Kralı I. Dareios tarafından Phrygia Hellepontia topraklarına yerleştirildi (Hdt. V. 98).

¹⁰⁵ Pajkowski 1983, 244 vd.; Balcer 1988, 1 vd.; Briant 2002, 905; Kaya 2018, 251, dn. 65. Gerçek bir Thrake/Skudra satraplığının kurulup kurulmadığı tartışmalıdır. Kimi tarihçiler Thrake/Skudra satraplığının, hatta Thrake-Makedonya satraplığının kurulduğunu düşünürken, kimileri Dareios'un Avrupa'da kurduğu bir satraplığın olmadığını iddia ettiler. Bu iddianın sahiplerine göre Pers kraliyet yazıtlarında sayılan ülkeler listesi, satraplık listesi değildir. Onlara göre Pers satraplıklarıyla ilgili tek kaynağımız Herodotos'tur ve Herodotos'un satraplık listesinde Trakya yoktur. Ayrıca tartışmalı olan bu konuda bk. Olmstead 1948, 157-158; Hammond 1980, 59; Cook 1983, 81; Dandamaev 1989, 151; Balcer 1995, 140, 154; Stronk 1999, 66 vd.; Klinkott 2005, 90, 477; Fol & Hammond 2006, 234 vd.; Vasilev 2015, 36 vd., 120 vd.; Sarıkaya 2018, 149.

BİBLİYOGRAFYA

- Arslan M. 2010, *İstanbul'un Antikçağ Tarihi. Klasik ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul.
- Balcer J. M. 1972, "The Date of Herodotus IV.1 Dareius' Scythian Expedition". *HSCP* 76, 99-132.
- Balcer J. M. 1988, "Persian Occupied Thrace (Skudra)". *Historia* 37, 1-21.
- Balcer J. M. 1995, *The Persian Conquest of the Greeks 545-450 B.C.* Konstanz.
- Boteva D. 2011, "Re-reading Herodotus on Persian Campaigns in Thrace". Eds. R. Rollinger & B. Truschnegg & Reinhold Bichler, *Herodot und das Persische Weltreich*. Wiesbaden, 735-759.
- Briant P. 2002, *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*. Trans. Peter T. Daniels & Winona Lake. Indiana.
- Brosius M. 2006, *The Persians. An Introduction*. Londra-New York.
- Bury J. B. 1897, "The European Expedition of Darius". *Classical Review* 11/6, 277-282.
- Cameron G. 1943, "Darius, Egypt and the Lands beyond the Sea". *JNES* 2, 307-313.
- Cameron G. 1975, "Darius the Great and His Scythian (Saka) Campaign, Bihistun and Herodotus". *Acta Iranica* 1, 77-87.
- Cook J. M. 1983, *The Persian Empire*. Londra & Toronto.
- Dandamaev M. A. 1989, *A Political History of the Achaemenid Empire*. New York.
- Fol A. & Hammond N. G. L. 2006, "Persia in Europe, apart from Greece". Ed. J. Boardman, *The Cambridge Ancient History* IV. Cambridge, 234-253.
- Frye R. N. 1976, *The Heritage of Persia*. London.
- Hammond N. G. L. 1980, "The Extent of Persian Occupation in Thrace". *Chiron* 10, 53-61.
- Harmata J. 1954, "A Recently Discovered Old Persian Inscription". *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 2/1-2, 1-14.
- Harmata J. 1976, "Darius' Expedition against the SAKA TIGRAXAUDA". *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 24, 15-24.
- IG Inscriptiones Graecae, concilio et auctoritate Academiae Litterarum Borissicae.*
- Jireček C. 1877, *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpasse: Eine historisch-geographische Studie*. Prag.
- Jochmus A. 1854, "Notes on a Journey into the Balkan, or Mount Haemus, in 1847". *Journal of the Royal Geographical Society* 24, 36-85.
- Kaya M. A. 2017, "Pers Büyük Kralı II. Kyros'un Yükselişi: Persler, Medler ve Lydialılar". Eds. A. V. Çelgin & N. E. Akyürek Şahin, *Akron* 14. *Eski Çağ Yazıları* 11. İstanbul, 59-88.
- Kaya M. A. 2018, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi II. Demir Devri ve Pers Hakimiyeti Dönemi*. İstanbul.
- Kent R. 1950, *Old Persian, Grammar: Texts, Lexicon*. American Oriental Society. New Haven-Connecticut.
- Kılıç S. Ö. 2018, "I. Dareios'un İskit Seferinin Nedenleri Üzerine". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 5/16, 301-314.
- Klinkott H. 2005, *Ein achaimenidischer Amtsträger und seine Handlungsspielräume*. Frankfurt am Main.
- Kuhrt A. 2007, *The Persian Empire. A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*. New York.
- Kuhrt A. 2013, *Eskiçağda Yakınoğu Yaklaşık M.Ö. 3000-330*. Çev. D. Şendil. İstanbul.
- Llewelly L. & J. Robson & Robson J. 2010, *Ctesias' History of Persia. Tales of the Orient*. London-New York.
- Magie D. 1950, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century after Christ* vols. I-II. Princeton.
- Malbran F. & Labat 1994, *La Version akkadienne de l'Inscription trilingue de Darius a Behistun*. Rome.
- Niebuhr B. G. 1847, *Vortrage über alte Geschichte, an der Universität zu Bonn gehalten*. Berlin.
- Olmstead A. 1948, *History of the Persian Empire*. Chicago-London.
- Pajakowski W. 1983, "Einige Bemerkungen zur Lokalisierung der persischen Provinz (Satrapie) Skudra". *Eos* 71, 243-255.
- RE Paulys Real-Encyclopadie der Klassischen Altertumswissenschaft*. Stuttgart.

- Rehm E. 2010, "The Impact of the Achaemenids on Thrace. A Historical Rewiew". Eds. J. Nieling & E. Rehm, *Achaemenid Impact in the Black Sea. Communication of Powers*, 137-160.
- Rostovtzeff M. 1922, *Iranians and Greeks in South Russia*. Oxford.
- Ruge W. 1922, "Kyaneai". *RE* XI/2, 2236.
- Sarıkaya S. 2018, *Anadolu'da Persler: Daskyleion Satraplığı*. İstanbul.
- Schmitt R. 1991, *The Bisitun Inscriptions of Darius the Great: Old Persian Text (Corpus Inscriptionum Iranicarum. Part I: Inscriptions of Ancient Iran. Vol. I; The Old Persian Inscriptions. Texts I)*. London.
- Stronk J. P. 1999, "Crossing the Straits: The Persians in Thrace". *Talanta* XXX-XXXI, 55-72.
- Syme R. 1988, "The Date of Justin and the Discovery of Trogus". *Historia* 37, 358-371.
- Tomaschek M. 1894, *Die Alten Thraker: Eine ethnologische Untersuchung ii; Die Sprachreste*. Wien.
- Tuplin C. 2010, "Revisiting Dareios' Scythian Expedition". Eds. J. Nieling & E. Rehm, *Achaemenid Impact in the Black Sea: Communication of Powers*, 281-312.
- Unger E. 1915, "Die Dariusstele am Tearos". *Archäologischer Anzeiger* 30, 3-16.
- Vasilev M. I. 2015, *Darius and Kserkses towards Thrace and Macedonia*. Leiden-Boston.
- von Voigtlander E. 1978, *The Bisitun Inscription of Darius the Great: Babilonian Version*. London.
- West S. 1988, "The Skythian Ultimatum (Herodotus IV.131, 132)". *Journal Hellenic Studies* 108, 207-211.
- Yardley J. C. 2000, "Justin on Tribunes and Generalship, Caesars, and Augusti". *The Classical Quarterly* 50/2, 632-634.